

УДК 94 (477)

Андрій Кліш

УКРАЇНЬСЬКА ХРИСТІЯНЬСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ: СТРУКТУРА, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ (1925–1930 РР.)

У статті проаналізовано становлення, форми та методи діяльності Української християнської організації. На основі архівних та опублікованих матеріалів розглянуто організаційну мережу, охарактеризовано мету, завдання та основні напрями діяльності організації упродовж 1925–1930 рр.

Ключові слова: Українська християнська організація, суспільно-християнський рух, організаційна структура, Східна Галичина.

Діяльність українського суспільно-християнського руху в Східній Галичині 20–30-х рр. ХХ ст. – важлива складова всеукраїнського національно-культурного та суспільно-політичного поступу, що ґрунтувався на загальнолюдських морально-етичних засадах, всебічному розширенні наукового світогляду, духовному збагаченні й культурному вихованні нації, піднесенні рівня освіти й науковості, втіленні у життя національних прагнень багатьох поколінь українців. Важливе значення у цьому русі займала Українська християнська організація (УХО).

Наукова новизна статті полягає у тому, що у публікації зроблено спробу дослідження особливостей структури, форм та методів діяльності УХО у Східній Галичині упродовж 1925–1930 рр.

Об'єктом дослідження виступають політичні та культурно-просвітні процеси у Східній Галичині як важливий чинник діяльності УХО з метою консолідації українства, формування національної свідомості.

Предмет дослідження – аналіз особливостей структури, форм та методів діяльності УХО у Східній Галичині упродовж досліджуваного періоду.

Мета публікації – дослідити особливості структури, форми та методи діяльності УХО у Східній Галичині упродовж 1925–1930 рр.

Незважаючи на значну роль, яку відіграли представники суспільно-християнського руху упродовж міжвоєнного періоду, наукове вивчення цієї проблеми розпочалося лише наприкінці ХХ ст. Важливі напрями діяльності суспільно-християнських організацій, зокрема УХО, висвітлені у працях М. Москалюка [1–2], у яких автор розглянув історію розвитку суспільно-християнського руху міжвоєнного періоду.

Цій темі присвятила своє наукове дослідження У. Кошетар “Роль Української греко-католицької церкви у формуванні галицького консерватизму 1900–1939 рр.” [3]. Зокрема, вона охарактеризувала громадсько-політичну діяльність консервативно-клерикальних структур Східної Галичини міжвоєнного періоду (на прикладі УХО), їхню роль у формуванні консервативного та релігійного світогляду галицького суспільства.

У дослідженнях О. Постельжука охарактеризовано діяльність українських угодівських партій й організацій у Західній Україні в 1919–1939 рр., до яких автор відносить і УХО, визначено соціальну базу партій та організацій, досліджено їх ідеологію [4].

У статті Т. Гладюка висвітлено основні напрямки діяльності Тимчасового організаційного комітету УХО у сфері організаційно-видавничої діяльності [5].

Джерельну базу наукової публікації складають архівні матеріали Центрального державного історичного архіву у м. Львові (ф. 309, 358, 359) [6–7], Державного архіву Тернопільської області (ф. 231, 275) [8–9; 13], періодика, зокрема газета “Нова зоря” – пресовий орган УХО.

Для вивчення основних напрямів, форм і методів діяльності організації необхідно простежити її структуру та організаційне становлення. Тому у статті зроблено спробу аналізу

організаційної структури УХО упродовж 1925–1930 рр., охарактеризувати мету, завдання та основні напрями її діяльності.

Як свідчить аналіз історіографії праць, досліджувана проблема не набула предметного наукового аналізу, що й посилює актуальність і наукову новизну публікації.

Українську християнську організацію засновано 4 серпня 1925 р. у Львові. Серед її засновників були: о. Т. Галущинський, о. Д. Стек, о. М. Дороцький, о. Ю. Плешкевич, о. М. Хмільовський, о. О. Малиновський, о. Й. Маркевич, о. Т. Горникевич, о. М. Коритко, о. Й. Маринович [7, арк. 1]. Лідерами організації були відомі на той час політики і суспільно-політичні діячі О. Маковей та С. Томашівський.

Основним завданням, котре поставила перед собою ця організація – захист національних інтересів українців Східної Галичини у релігійній, економічній та політичній сферах суспільного життя. Зокрема, Т. Галущинський зазначав: “УХО має за мету поборення і протидію будь-якій антицерковній та антинаціональній агітації. Буде підтримувати ті політичні сили, які працюють для добра українського народу, виступатимуть згідно з духом і наукою католицької церкви...” [8, арк. 2].

На цьому ж засіданні обрано Тимчасовий організаційний комітет, який визначив основні завдання: агітація серед громадян Східної Галичини та утворення суспільно-християнського тижневика.

У жовтні 1925 р. організували ширший організаційний комітет [9, арк. 4]. До його складу увійшли: ректор духовної семінарії у Львові о. Т. Галущинський, львівський адвокат О. Надрага, декан і парох Ямниці о. Ю. Гірняк, декан і парох Ванева о. М. Дороцький, директор приватної гімназії у Золочеві о. М. Хмільовський, парох Устя Зеленого о. Ю. Плешкевич, о. Й. Маркевич, парох Сихова о. Т. Горникевич, парох Гійська о. Й. Маринович, учителька державного учительської семінарії у Львові О. Бачинська, студент Р. Гайдук [10, с. 8].

На початку 1926 р. започатковано видання тижневика УХО – “Нова зоря”. Редакція газети поставила перед собою завдання: поширювати ідеї організації; інформувати суспільство про поточні питання, які стосувались українського життя та світового католицького руху; популяризувати релігійну свідомість громадян; поширювати і захищати католицький світогляд; боротись з більшовизмом, сектантством та критикою католицької церкви; співпрацювати з українськими установами у національному інформуванні широких кіл українського населення; підтримувати розвиток освіти; сприяти проведенню реформи; захищати народні права, установи; допомагати політичним партіям виборювати для українського народу свободу та самостійність; поглиблювати, підтримувати, захищати католицький погляд на релігійні, політичні, суспільні, культурні, просвітні, економічні питання; відстоювати авторитет церковної влади, Папи римського, греко-католицьких єпископів [5, с. 96].

Слід наголосити, що організація мала чітку структуру. У друкованому віснику УХО “Наших вістях” опубліковано “Правильник для організаторів і мужів довіря” [11]. Організаторами були заступники секретаріату УХО у своїй місцевості і поділялися на повітових, районних і місцевих. Вони мали достатньо широкі повноваження та обов’язки: керівництво організацією на певній території, ознайомлення членів УХО з розпорядженнями секретаріату та інформування їх про зібрання, обговорення суспільних і церковно-релігійних проблем та перспектив розвитку організації, заохочення до участі в українських освітніх, економічних та релігійних товариствах, передплати часописів тощо [11, с. 10–16].

Мужі довір’я збиралися на наради з організаторами, звітували про діяльність та обговорювали методи майбутньої роботи організації.

У грудні 1925 р. на нараді УХО вирішувалися питання утворення організації у Станиславові, визначення повітових організаторів та діяльності видавництва.

Організацію у Станиславові очолили о. Д. Стек та І. Коваль, у Богородчанах – О. Городницький, у Надвірній – о. І. Луцик, у Коломиї – о. О. Русин та о. М. Капустинський,

у Снятині – о. Й. Проць, у Городенці – о. В. Комаринський, у Борщеві – о. Й. Малицький [9, арк. 9].

Слід наголосити на тому, що у 1925 р. утворено мережу представників УХО, котра охопила усю територію Східної Галичини, загальною кількістю 30 осіб [12, с. 4].

На одному із засідань центрального комітету організації її діяльність умовно поділили на два напрямки: релігійний, на чолі з Т. Галущинським, та суспільний на чолі з О. Маковесем.

Станом на 1927 р. до складу УХО входило більше 1500 священослужителів [13, арк. 6].

Значну увагу в УХО приділяли роботі з молоддю, зокрема зі студентами. У грудні 1925 р. засновано Українську християнську студентську організацію (УХСО), котра обрала своїм представником до центрального комітету УХО І. Гладилевича. Останній зазначав, що чітка позиція УХО сприятиме подоланню деструктивних явищ, що мали місце в галицькому середовищі, таких як “пересадний культ нації, розлад в суспільстві й між студентством” [9, арк. 13].

Організація заявила про свій аполітичний характер, а її члени мали право належати до українських політичних, при умові, що ті “не суперечать християнському світогляду або не стоять в суперечності з інтересами і честю українського народу” [14, с. 34]. Проте засновники УХО у перспективі мали намір зайняти певну нішу у політичному житті Східної Галичини. Зокрема, для цього вони передбачали декілька способів: вступ у інші політичні партії та організації, оцінка різноманітних подій суспільного життя, участь у парламентських виборах.

За своєю ідеологією УХО стояла на поміркованих засадах. Як зазначав польський дослідник Г. Мазур, ця організація виступала проти як українського, так і польського націоналізмів [15, с. 98].

Виступали представники УХО і проти москвофілів. Вони вбачали основну загрозу у розповсюдженні москвофілами ідеї навернення на православ'я та відновлення “восточної рускої церкви...”. Констатувалося, що така пропаганда досягла значних успіхів на Лемківщині, менше – на Закарпатті. За їх твердженням, москвофільські провідники, вважаючи православ'я фундаментом “русскости”, “хотіли затримати в сей спосіб Лемківщину якнайдовше в своїх руках і зв'язати її з “общерусскою” ідеологією й матушкою Москвою” [16]. Наголошувалося на тому, що пропаганда православ'я “являється символом цілої епохи, символом великого, селекційного, політично-релігійного руху, який від закінчення світової війни відбувається...” [17]. У зв'язку з цим, пропонувалося об'єднати усі національно-свідомі чинники з метою нейтралізувати вплив москвофільства. Необхідно було “на основі історичного досвіду повести далі успішну працю в напрямі творення окремої української національної індивідуальності; плекати і розвивати українську культурну окремість” [18].

Зважаючи на свою аполітичність, УХО не брала участі у виборах до польського сейму 1928 р. Її представники вважали своїм обов'язком підтримувати кандидатів у депутати, котрі притримувалися християнського світогляду. Вони вважали, що греко-католики не повинні підтримувати такі політичні партії, як комуністичну, соціалістів-радикалів, сільроб, які виступали з позиції атеїзму. Єдиною на той момент політичною силою, за котру могли віддати голоси представники УХО, вважалося Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), котре у своїй програмі задекларувало дотримання християнської віри та моралі, захист прав греко-католицької церкви у Східній Галичині [19, с. 2].

Упродовж 12–13 липня 1930 р. відбулась конференція представників церкви та парафіян у справі “церковно-національно-політичного” життя. На цій конференції проаналізовано діяльність організації за попередні п'ять років та окреслено перспективи розвитку у майбутньому. Зокрема, зазначалося, що завдяки діяльності католицьких організацій у Східній Галичині зменшено вплив комуністичної та антирелігійної агітації, змінено назву “Українська християнська організація” на “Українська католицька організація” та розпочато підготовку до створення католицької політичної партії [20, с. 1].

Таким чином, УХО упродовж 1925–1930 рр., незважаючи на свій аполітичний статус, впливала на суспільно-політичне життя Східної Галичини. Насамперед завдяки створенню мережі організаторів та “мужів довір’я”, налагодженню співпраці між Греко-католицькою церквою та студентами, видання періодики.

Список використаних джерел

1. Москалюк М. Ф. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. XX ст. – Київ, 1998. – 56 с. 2. Москалюк М. Українська Християнська Організація в контексті польсько-українських взаємин (1925–1930 рр.) / М. Москалюк // Україна і Польща в XX столітті: проблеми і перспективи взаємовідносин. Збірник наукових праць / За ред. П. М. Чернеги. – К.–Краків : НПУ ім. С. П. Драгоманова, 2002. – С. 121–123. 3. Кошетар У.П. Роль Української греко-католицької церкви у формуванні галицького консерватизму 1900–1939 рр.: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / У. П. Кошетар; Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2007. – 20 с. 4. Постельжук О. Українські угодівські партії та організації у Західній Україні (1919–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. П. Постельжук; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2010. – 20 с. 5. Гладюк Т. Організаційно-видавнича діяльність тимчасового організаційного комітету Української християнської організації (УХО) 1925–1928 рр. / Тарас Гладюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. 3. – С. 94–98. 6. Держархів Тернопільської області, ф. 231, оп. 1 с., спр. 575, 33 арк. 7. Держархів Тернопільської області, ф. 277, оп. 1, спр. 142, 3 арк. 8. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ України), ф. 309, оп. 1, спр. 2537, 4 арк. 9. ЦДІАЛ України, ф. 358, оп. 1, спр. 42, 63 арк. 10. Інформаційне письмо УХО // Наші вісти. – Львів. – 1925. 11. Правильник для організаторів і мужів довіри // Наші Вісти: Інформаційне письмо української християнської організації. – Львів. – 1925. – Ч. 1. – С.10–16. 12. Звіт з діяльності Центрального Комітету // Наші Вісти: Інформаційне письмо української християнської організації. – Львів. – 1926. – Ч. 2. – С. 4–5. 13. ЦДІАЛ України, ф. 359, оп. 1, спр. 378, 9 арк. 14. Федик І. Питання українсько-польської співпраці в ідеологіях українських католицьких партій Галичини міжвоєнного періоду / Федик І. // Мандрівець. – 2008. – С. 34–37. 15. Mazur G. Życie polityczne polskiego Lwowa 1918–1939 / G. Mazur. – Kraków, 2007. – 482 s. 16. Лемківський Б. Причини лемківської схизми // Нова Зоря. – 1934. – Ч. 15. – 1 березня. 17. Релігійна апостазія москвофільської молоді на Закарпатті // Нова Зоря. – 1933. – Ч. 54. – 23 липня. 18. Кревецький І. Історичне завдання галицької землі // Нова Зоря. – 1933. – Ч. 38. – 25 травня. 19. Катон. Ще на тему відношення українців-католиків до виборів // Нова Зоря. – 1928. – 1 березня. – Ч. 15. – С. 2. 20. Комунікат // Нова Зоря. – 1930. – 17 липня. – Ч. 53. – С. 1.

Андрей Клиш

УКРАИНСКАЯ ХРИСТИАНСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ: СТРУКТУРА, ФОРМЫ И МЕТОДЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (1925–1930 ГГ.)

В статье проанализированы становления, формы и методы деятельности украинской христианской организации. На основе архивных и опубликованных материалов рассмотрена организационная сеть, охарактеризованы цель, задачи и основные направления деятельности организации на протяжении 1925–1930 гг.

Ключевые слова: украинская христианская организация, общественно-христианское движение, организационная структура, Восточная Галичина.

Andriy Klish

UKRAINIAN CHRISTIAN ORGANIZATION: STRUCTURE, FORMS AND METHODS OF ACTIVITY (1925–1930)

The article analyzes the formation, forms and methods of Ukrainian Christian organization. Based on archival and published materials are considered organizational network, described the purpose, objectives and main activities of the organization during the 1925–1930.

Key words: Ukrainian Christian organization, social-christian movement, organizational structure, Eastern Galicia.